

CUPRINS

La început de carte 11

Partea I sau despre fizica limbii

1. Noțiuni generale..... 23

2. Limbaj - limbă - vorbire 29

3. Limba - sistem de semne..... 35

3.1. Accepțiile semnului lingvistic 37

3.2. Preliminarii la definiția saussuriană a semnului lingvistic..... 39

3.3. Caracteristici ale semnului lingvistic..... 44

3.3.a. Semnul lingvistic este liniar 44

3.3.b. Semnul lingvistic este arbitrar..... 45

3.3.c. Imutabilitatea și mutabilitatea semnului lingvistic 49

3.4. Funcțiile semnului lingvistic..... 55

3.4.a. Funcția de cunoaștere a realității 56

3.4.b. Funcția de diferențiere în cadrul sistemului 57

3.4.c. Funcția de transmitere a informației 59

4. Fonetică și fonologie 61

4.1. Fonetică articulatorie 62

4.1.a. Aparatul fonator 63

4.1.b. Fiziologia articulării sunetelor 65

4.2. Fonetică acustică 76

4.2.a. Proprietățile semnalelor acustice..... 78

4.3. Fonetică neuroperceptivă..... 79

4.4. Fonologie..... 81

4.4.1. Procedee de analiză paradigmatică
și sintagmatică, în fonologie..... 84

5. Morfologie 89

5.1. Concepte de bază 89

5.2. Morfemul..... 95

5.2.a. Accepții ale morfemului 95

5.2.b. Clasificarea morfemelor 96

5.2.c. Tipuri speciale de morfeme dependente.....	105
5.2.d. Raportul morfem / alomorf sau invariantă / variantă	108

Partea a II-a sau când fizicul se impregnează de metafizic

6. Sintaxă (fără arbori, fără analize pe text)	111
6.1. Relațiile sintactice (sau privind ideea de <i>relație</i> dintr-o perspectivă mult mai largă)	126
7. Semantică sau Sensul este în toate	131
7.1. Semantică aplicată – sensurile unor concepte care duc spre o nouă înțelegere a limbii.....	136
7.1.a. Ce este <i>conștiința</i> ?.....	141
7.1.b. Ce este și de unde vine <i>sensul</i> ?.....	146
7.1.c. Ce sînt <i>cuvintele</i> ?.....	158
8. Cei trei „i” de aur ai comunicării – intenția, intonația, intuiția. Pragmatică subtilă.....	161
9. Limbă și realitate – potrivire sau... dimpotrivă?	167

Avertisment sau să conștientizăm pericolele care ne pîndesc în artificialul modernității.....	183
--	------------

Un fel de încheiere.....	193
---------------------------------	------------

Bibliografie.....	197
--------------------------	------------

Mulțumiri și recunoștință	203
---------------------------------	-----

Anexa 1 - Auzul – simț sau portal?.....	209
--	------------

Anexa 2 - Timpul pentru un lingvist care privește în oameni și spre stele.....	216
---	------------

Anexa 3 - Cuvintele - o perspectivă cuantică.....	230
--	------------

La început de carte

Cei mai mulți oameni învață să vorbească și apoi fac lucrul ăsta toată viața fără să își pună întrebări despre cum se face că pot vorbi, cum se face că alții *înțeleg* ceea ce spun primii și, mergînd mai adînc, cum este cu putință ca omul din fața ta să îți înțeleagă *intențiile, gîndurile*, în ciuda faptului că tu încerci să le ascunzi, să le îmbraci în hainele unor cuvinte care înseamnă altceva decît reala ta intenție. Acestea sînt numai cîteva dintre variatele aspecte pe care s-ar cuveni să le studieze ceea ce eu numesc *lingvistică subtilă* și ar trebui să reprezinte o ramură a lingvisticii, știință care deja înseamnă mai multe ramuri, căci orice treabă complicată se cere desfăcută în bucăți, mai întîi, pentru ca apoi să le pui din nou împreună și astfel să speri că poți pricepe funcționarea în întregul ei. Ca în multe alte științe (biologie, chimie, astronomie etc.), și în studiul lingvisticii te ocupi mai întîi de structură, de componentele ei, ca apoi să ajungi la funcționare, la modul în care aceste componente își răspund una alteia și împreună fac lucruri pe care niciuna singură nu le-ar putea face. Cunoașterea, descifrarea componentelor care alcătuiesc limba și, ulterior, aflarea și înțelegerea mecanismelor, ale funcțiilor care fac ca limba să fie ceea ce este, adică principalul mijloc de comunicare

interumană, toate acestea sînt aspecte de care se ocupă (și) seminarul de lingvistică, pe care îl țin la Facultatea de Litere a Universității din București, de peste douăzeci de ani. Nu am cum să aștern pe hîrtie tot ceea ce se petrece la seminarele propriu-zise. Chiar și avînd aceeași temă, nu există două seminare identice, pentru că, dincolo de informația științifică, repetată pentru toți studenții, felul în care se pun întrebările, răspunsurile pe care le dau studenții, dialogul care se alcătuiește între mine și dumnealor, pe de o parte, și între dumnealor pe de altă parte, sînt factorii care dau unicitatea fiecărei ore de seminar. Prin urmare, ceea ce veți citi în această carte este o variantă, ca o medie făcută între sute de ore de predare și alte sute de ore de lectură. Nimic nu poate ține locul dialogului viu dintre profesor și studenți, nicio carte, niciun fel de oră ținută online.

Cum este alcătuită cartea

Prima parte a temelor expuse se înscrie în demersul de structură, de anatomie a limbii și cuprinde fonetică și morfologie. Care sînt componentele de bază ale limbii? Care sînt entitățile care o alcătuiesc? Evident, aceasta este partea concretă, palpabilă, măsurabilă, fizică a expunerii. Studiul limbii se face pe niveluri și fiecare nivel are unitatea lui minimală, celula de bază. Prin alăturarea acestor unități minimale, urcînd din nivel în nivel, se ajunge la întreg. Limba ca întreg. Toată frumusețea vine din faptul că aceste unități nu sînt statice. Nu le stabilești, le decupezi și apoi le așezi în borcane și

le privești mulțumit de treaba pe care ai făcut-o în calitatea ta de lingvist. Dă-le voie să funcționeze împreună, fii mai întâi spectatorul și apoi caută să înțelegi cum, de ce, pentru ce.

Partea a doua a expunerii, a acestui demers de cunoaștere, de înțelegere, începe să se alcătuiască mai cu seamă de la semantică (primii muguri apar de la sintaxă, căci sintaxa și semantică se împletesc, oricare ar fi curentul de opinie care domină o etapă de cercetare sau alta). Deci, urcând pe scara alcătuirii limbii, ajunși la (sintaxă) semantică și trecând apoi la pragmatică, începem să vedem că se petrec tot felul de fenomene pentru care, spre deosebire de ceea ce se petrece la nivelurile de pînă atunci (nu găsesc că este tocmai potrivit să le numesc inferioare), constatăm că nu vom mai găsi imediat și comod explicații. Aici începe partea subtilă, metafizică¹, nu îmi este teamă să o numesc misterioasă, a limbii și, implicit, a lingvisticii. Este partea care dă cel mai bine seamă despre faptul că limba propriu-zisă, nu ca sistem inert, prins în borcan și studiat pe bucățele, ci limba ca însăși comunicarea dintre oameni, limba propriu-zisă, vie (vorbirea) este un fenomen atît de complex, țesut din fire atît de subțiri, încît merg pînă la lucruri despre care fizica este singura știință care ne mai poate ajuta să ne lămurim. Sau măcar să încercăm, pentru că, atunci cînd ajungi cu căutările la noțiuni ca *intenție*, *intuiție*, *vibrație*, *energie*, *cuantă*, lucrurile îi fac pe unii să se piardă și, neputînd

---

¹ Metafizic – care aparține metafizicii, privitor la metafizică; care nu poate fi perceput cu simțurile noastre, depășind cadrul realității; conform cu principiile metafizicii. DEX 2012, s.v. *metafizic*.

să accepte profunzimea și misterul, să nege posibilitatea acestui tip de abordare, în cadrul unei discipline care poartă numele de știință. Nicio știință umanistă nu se poate limita la un catalog de elemente, de definiții și de explicații care să poată pretinde că a abordat exhaustiv domeniul respectiv. Cîtă vreme în centru se află omul, fie vom rămîne mereu departe de esențial, din cauza închistării în niște reguli strîmte, fie cutezăm măcar să ne apropiem de esențial, de o înțelegere profundă, deschizîndu-ne perspectiva, acceptînd că nicio disciplină nu este totul singură, că adevărul s-ar putea să se alcătuiască altfel decît sîntem noi capabili, la un moment dat, să înțelegem. De aceea eu pledez pentru *interdisciplinaritate* și veți găsi aici informații din variate domenii ale cunoașterii – fizică, biologie, medicină, neuroștiințe, psihologie, filosofie, sociologie, antropologie, spiritualitate -. Așa găsesc eu că se poate aborda și înțelege cel mai bine limba, înțelegînd omul și alcătuirea lui fizică și metafizică. De aici și titlul cărții.

Cartea aceasta va fi dificil de încadrat, de catalogat pentru mulți dintre cititorii ei. De ce? Pentru că este atipică în peisajul cărților de lingvistică. Este și motivul pentru care, deși inițial am vrut să se numească *Lingvistică, între fizic și metafizic*, am renunțat și am ales să poarte titlul de pe copertă. Ce este lingvistica? Știința limbii. Prin urmare, o carte de lingvistică trebuie să se înscrie total între bornele demersului științific. Va face acest lucru în bună măsură, dar, la un moment dat, va începe să se îndrepte spre altceva. Spre ce? Spre informații și teorii (tot) științifice care nu fac altceva decît să demonstreze și